

צעדים ראשונים במסע לגיוס תמיכה ציבורית ומדינית במערב

לקראת ביקורי הראשון באירופה, עוד טרם נתגבשה אצלנו ההחלטה כמה בדיוק תתרכז ההסברה, ידענו כי היעד העיקרי יהיה המאבק על זכותם של היהודים בברית-המועצות, הרוצים בכך, לעלות לישראל. כמו כן מובן היה מאליו שיש לפעול נגד גילויי האנטישמיות שלא פסקו גם אחרי מותו של סטאלין, ונגד הפגיעות החמורות ביהודים כמיעוט לאומי. השאלה היתה, על מה יושם הדגש בהסברה. על האנטישמיות? על אפליית היהודים לרעה בכל שטחי החיים? על הניתוק המוחלט של היהודים בברית-המועצות מכל המורשת והתרבות היהודית? על ההגבלות החמורות של היהודים בפעילות הדתית, לעומת דתות אחרות?

באותם ימים לא קל היה לתכנן אסטרטגיה ואף לא את הטקטיקה ההסברתית שיש לנקוט בה במערב. נסיוננו היה מועט בשטח זה והיינו צריכים לבדוק מדי יום מחדש את התגובה למסרים שהעברנו.

מן ההתחלה גרסתי, ובכך דבקתי לכל אורך השנים, כי מה שיקבע את הצלחת ההסברה שלנו, תהיה האמינות. הסיפור שנספר חייב להיות תמיד אמיתי. עוד בימי עבודתי בשטוקהולם נוכחתי לדעת כי האמת שבפינו היא זו שרכשה לנו ידידים ואוהדים.

כשיצאנו למאבק הסברתי בסוף 1955, היה ברור שאנו נאבקים במנגנון תעמולתי אדיר, אולי הגדול והחזק שבעולם. מול מנגנון משומן זה, היתה האמת נשקנו היחיד. השימוש בהגזמות, באי-דיוקים או בשקרים מגוחכים, עלול היה להמיט עלינו בזיון של ממש. בשיטות מן הסוג הזה לא היינו עומדים בתחרות עם המעצמה שזה היה הסגנון ההסברתי שלה. יכולנו, אפוא, לגבור עליה רק בהצגת העובדות כמות שהן.

המלחמה הקרה בין ברית-המועצות והמשטרים התלויים בה לבין המערב ומלחמת התעמולה החריפה שניהלו שני הצדדים, יצרו במרוצת השנים אווירה של ספקנות ואי-אמון. אילו היה קו ההסברה שנקטנו משתלב בתעמולה האנטי-סובייטית, לא היינו זוכים לתשומת לב רצינית. נושא גאולת יהודי ברית-המועצות היה מופיע אז כנושא נוסף לנגח בו את ברית-המועצות, במכלול המערכות של המלחמה הקרה.

עוד בפגישתי הראשונה עם שאול אביגור ואיסר הראל, מיד לאחר גירושי ממוסקבה, היתה בינינו תמימות דעים לגבי השמירה על אופיה הייחודי של הסברת "בר". השנים שחלפו רק הוכיחו עד כמה צדקנו בגישה זו. במשך השנים נחלנו הצלחות חשובות בגיוס של חוגים וגורמים שברית-המועצות טיפחה איתם יחסים

והיתה מעוניינת בתמיכתם. פעמים אחדות הצלחנו להפעיל קומוניסטים מערביים בעלי מעמד, שהעזו להסביר לקרמלין כי מדיניותו לגבי יהודים מביאה נזק לתנועה הקומוניסטית באירופה. בביקור הממושך שערכתי בפאריס היה עלי להשלים, מלבד פגישות עם אישים שאת אהדתם חשוב היה לנו לרכוש, את פעלו של וניה שהניח שם יסוד לפעילות קבועה וממוסדת. בלונדון, לעומת זאת, התכוונתי לבדוק את ארגון עבודתנו.

בפאריס עמדנו בפני השאלה האם לקבל את הצעתו של השגריר להפקיד את ריכוז עבודת "בר" בידי ישעיהו בן-פורת, או להטיל תפקיד זה על מאיר רוזן חרף התנגדותו של השגריר. לאחר התייעצות הציע שאול פשרה: את העבודה תנהל שלישייה: ישעיהו בן-פורת, מאיר רוזן ואיש השגרירות. סידור זה נראה לי מסורבל. בפאריס שוחחתי בעניין עם השגריר, עם היועץ ועם קצין העיתונות, ובסופו של בירור סיכמתי שישעיהו בן-פורת ירכז את העבודה ויעמוד בקשר עם המשרד בתל-אביב ואילו מאיר רוזן ישולב בפעילות. לשניהם נראתה הצעתי, וישעיהו בן-פורת שיתף את מאיר ברצון. מאוחר יותר, כאשר מאיר סיים את עבודת הדוקטורט שלו וישעיהו בן-פורת החליף את אלי ויזל כסופרו הקבוע של "ידיעות אחרונות", קיבל מאיר את ריכוז העבודה. במקביל חיפשנו יהודי מקומי שיעבוד לצדו של השליח הישראלי, והדבר אכן התבצע מאוחר יותר. עזבתי את פאריס בהרגשה שעשינו את הצעדים הראשונים למיסוד עבודת "בר" בצרפת.

לעומת ההתקדמות המבטיחה בפאריס, מצאתי בלונדון מצב מאכזב מאוד. השגריר אליהו אילת לא היה קואופרטיבי וטען נגד עיתוי ביקורי בלונדון. מתוכן מכתבו אל שאול אביגור, טרם בואי, היה ברור שאינני "רצוי". אולם, תחת לחצו הכבד של שאול, נתן לבסוף השגריר את הסכמתו, אך עם זה טרח ללמדני לקח, שאין זה כדאי "להכריח" שגריר... הגעתי ללונדון ערב חג המולד. לאחר שיחה קצרה עם השגריר, התברר לי שעד לאחר החג אין לי למעשה מה לעשות. הייתי בודד לגמרי בלונדון. אף אחד מאנשי השגרירות לא הזמינני ואף לא טרח כלל להתעניין במעשי בימים שהשגרירות תהיה סגורה. אמנם להימצא בבדידות מושלמת כבר למדתי בסקנדינביה עוד ב-1953 ומאוחר יותר בבריית-המועצות, באודסה למשל, אבל לא תיכננתי להיקלע למצב דומה בלונדון. במלון שהשגרירות הזמינה עבורי, התארחו בעיקר זקנים וכאלה שנשארו לחג המולד. ארוחת-הערב החגיגית שכללה בשר הודו ללא טעם ופודינג יורקשייר תפל, התנהלה בשקט. במוחי חלפה המחשבה... "What a lonely job!" - לאיזו בדידות אדם נדון לפעמים בעבודה הזאת!

אחרי החג קיים איתי השגריר שיחה ארוכה, שברובה כללה הסברים מה לא ניתן לעשות באנגליה - מה לא צריך להיעשות. לעומתו, סברתי אני, שלפני הסקת מסקנות יש לקיים שיחות עם חברי פרלמנט, עם עיתונאים ועם אנשי רוח. רק על-פי תגובותיהם אפשר יהיה להגיע להחלטות. את בקשתי לארגן לי פגישות, העביר השגריר לגרשון אבנר, מספר שניים בשגרירות. גרשון אבנר היה לאמיתו

של דבר אוהד, אך נטול אמונה שאפשר לעשות משהו חיובי. הוא אירגן לי פגישות שבחלקן אף השתתף. יכולתי להבחין שהוא היה קצת מופתע לנוכח העניין שגילו בעלי שיחנו בנושא שהעליתי בפניהם, אך ספקנותו של אבנר היתה כה חזקה עד כי לפחות פעם או פעמיים הזהיר אותי, שלא אשגה באשליות. "האנגלים", הסביר אבנר, "מנומסים מאוד, וייתכן שגילו עניין רק למראית עין."

הרגשה נוחה יותר היתה לי עם מרדכי גזית, היועץ בשגרירות, שבין השאר טיפח קשרים עם ראשי הכמורה האנגליקנית. גם קצין העיתונות שהפגיש אותי עם כמה עיתונאים חשובים נוכח לדעת שלמרות הערותיו הספקניות של אבנר, האנשים שאיתם נפגשנו הקשיבו בעניין והיו אף שהבטיחו לפרסם מאמר בעיתונות.

לשמחתי לא היה קץ, כמובן, כאשר פגישותי עם העיתונאים נשאו פרי. ב"ספקטייטור", שבועון מכובד, הופיע מאמר ובו תיאור מצבו של המיעוט היהודי בברית-המועצות. מה שגרם לי סיפוק רב היתה העובדה, שהמחבר הבין היטב את מטרת כתיבתו. בסגנון אנגלי מאופק הדגיש שההיסטוריה מלמדת כי אופיו וטיבו של מישטר מתבטא לא אחת ביחסו של המשטר ליהודים. יחס זה, כתב, הוא מעין "ניר לקמוס" לבדיקת טיבו של המשטר.

מעניין שב"לה מונד" הצרפתי הופיע מאמר תחת הכותרת "כלום עוד חיה היהדות בברית-הייעוצות?", שבו בלט, בין השאר, המשפט: "עובדה היא שמנת גורלם של היהודים מאז ומתמיד, היוותה את הסימן הברור ביותר למגמותיו האמיתיות (העמוקות) של כל שלטון." המאמר היה פרי עיטו של ג'ק מאדול, נשיא "הידידות היהודית-נוצרית". הנה כי כן, בשתי הבירות הצלחנו "למכור" את אותה ה"סחורה".

פגישות עם עסקנים יהודים בלונדון איכזבו אותי מאוד. זולת הפגישה עם ציר הפרלמנט ברנט ג'אנר, לא מצאתי אוזן קשבת ועניין.

מסקנות הביקור באנגליה היו ברורות. יש ויש סיכויים לעורר עניין ולגייס אהדה ציבורית, אולם חיוני למצוא איש מקומי שיעבוד איתנו ואולי אף לשלוח שליח מן הארץ, שיעבוד בשגרירות ויתרכז אך ורק בנושא זה.

בשוכי ארצה התחלתי לתכנן את ההיערכות של "בר" באירופה ובארצות-הברית. כאשר לארצות-הברית, על-פי המלצתו של אייב הרמן, החלטנו לפעול מתוך הקונסוליה בניו-יורק. בבניו-יורק היה, אחרי הכל, הריכוז היהודי הגדול ביותר, לא רק בארצות-הברית, כי אם בעולם כולו, ובו מקום מושבם של רוב הארגונים היהודיים הכלל ארציים. גם עובדת היות מקום מושב האו"ם בניו-יורק, הצדיקה את ההנחה, שבראש וראשונה יש לרכז את פעילות "בר" בכרך הגדול. בימים ההם נראה היה לנו שהוועדה לזכויות האדם תהווה זירה חשובה לפעולת "בר". בעת ביקורי בפאריס ובלונדון, הועלה רעיון, שבשתי הבירות יש להקים מוסדות מקומיים שיפעלו בהדרכתנו, על-מנת לבסס ולהרחיב את שטחי הפעולה. המטרה היתה לעורר עניין ואהדה בציבור יהודי ולא-יהודי, שיפעיל לחץ ציבורי ומדיני על ברית-המועצות. גם הפצת חומר הסברה מודפס מהשגרירות לא היתה משרתת את ענייננו על הצד הטוב. אחרי הכל, פעילות ישירה מתוך השגרירות בלבד היתה מגבילה את היקף הפעולה, ומצמצמת את החוגים והאישים שחשוב

היה לרכוש את תמיכתם. לא היה זה מן החכמה לצמצם את מסע ההסברה שתכננו, למסע תעמולה ישראלי מובהק.

החלטנו לדאוג לכך שבכל אחת משתי הבירות יקום מוסד מקומי שיעסוק בתרגום, בעריכה, בהדפסה ובהפצה של חומר ההסברה שנספק לו. מפאריס, לפי התכנון, היו צריכים להפיץ חוברת הסברה בצרפתית גם לבלגיה ולשווייץ, ואילו מלונדון באנגלית, לארצות סקנדינביה והולנד.

בצעדינו הראשונים היו לנו גם "מפלות". כך למשל, קרה, כאשר ראש-הממשלה משה שרת הציע לשאול להיעזר בראש-ממשלת בורמה, או-נו, שעמד לבקר בברית-המועצות. שרת, שהיה מיודד עם או-נו, הציע לכתוב לו מכתב ולבקשו להעלות, בעת הביקור, את בעיית היהודים בברית-המועצות בפני ראשי הקרמלין. שאול הסכים, ושרת כתב ארוך ומנומק שבו תאר את מצב היהודים בברית המועצות, וביקש את או-נו להפציר בחרושצ'וב ובולגנין לאפשר ליהודים שרוצים בכך לעלות לישראל.

סיפור המעשה, כפי שנמסר לשגרירנו בלונדון מפי שגריר בורמה, שהיה בפמלייתו של או-נו בעת הביקור במוסקבה, היה מביך ביותר. או-נו, שמאוד העריך ואף חיבב את משה שרת, התקשה למצוא הזדמנות נאותה לטפל בנושא. היות ורצה למלא אחר בקשת שרת, נטל את מכתבו שהיה בכיס בגדו ומסרו לידי המנהיגים הסובייטיים...

בסוף שנת 1955 ותחילת 1956 היו התפהחות רבות משמעות במדיניות החוץ והפנים של ברית-המועצות. במדיניות החוץ בלטו המאמצים של הסובייטים לשפר את היחסים עם המערב, וחרושצ'וב ובולגנין החלו ל"חזר" במרץ אחרי מדינות אירופה, אך בד בבד נכנסו הסובייטים באופן אגרסיבי למזרח התיכון. היו אלה ימי עסקת הנשק של ברית-המועצות עם מצרים. חדירה זו, שהיתה בבחינת איום בטחוני על ישראל, לא הפריעה לחרושצ'וב ולבולגנין לנאום על דו-קיום בשלום של שני המשטרים, הקפיטליסטי והסוציאליסטי. נאום ברוח זאת נשא חרושצ'וב בעת ביקורו בהודו, שם החל "רומן מדיני" של ברית-המועצות עם הודו, רומן שהלך והתפתח בשנים הבאות. גם בברית-המועצות פנימה התרחשו שינויים דרמטיים. בתחילת 1956, בוועידה העשרים של המפלגה הקומוניסטית, נאם חרושצ'וב נאום סנסציוני, שבו תקף בחריפות את אישיותו, מדיניותו ומעשיו של הרוזן האכזר, סטאלין. בנאום לא חסך חרושצ'וב פרטים שהדהימו את שומעיו, בעצם גילויים וגינוים.

הדיון בוועידה ה-20 היה סודי, וצירי הוועידה הוזהרו שלא לגלות דבר מן הנאמר בה. אך לא עבר זמן רב ותוכן נאומו של חרושצ'וב דלף, או אולי הודלף במתכוון למערב. הנאום של חרושצ'וב סיים למעשה את תקופת סטאלין, אך עדיין לא סיים את התקופה הסטאליניסטית. העולם נוכח מהר מאד שהנאום של חרושצ'וב בוועידה ה-20 סימל אמנם ריכוך מה של השלטון הסטליניסטי, אך לא את חיסולו.

כבר ב-1955 הורגש בברית-המועצות תהליך הריכוך. אסירים פוליטיים החלו לשוב מן המחנות ומבתי-סוהר, וזכו לריהביליטציה אישית. היתה הרגשה כללית של הקלה. פחות פחד, פחות חששות, אם כי הק.ג.ב. הוסיף לשמור על שלטונו ללא עירעור.

אווירה זאת הקלה מאד את המגע של אנשי השגרירות במוסקבה עם היהודים, וזרם המידע שקיבלנו ממוסקבה, גבר. בין השאר, הגיעה גם הידיעה המחרידה על דבר חיסולם של סופרים ומשוררים יהודים, וביניהם פרץ מרקיש, דוד ברגלסון, איציק פפר, דוד הופשטיין ולייב קוויטקו, שנעלמו שנים אחדות קודם-לכן ולא נודע גורלם במערב. היו אמנם שמועות מדאיגות ובעקבותיהם נעשו גם כמה פניות לאישים סובייטים, אך תשובה ברורה לא התקבלה מעולם. דו"ח ארוך ומפורט, שהיה מבוסס על ידיעות שהוגנבו לשגרירות על-ידי יהודי אמיץ, וקיבלו אישור מכמה יהודים שאנשי השגרירות הצליחו ליצור איתם קשר, כלל את שמותיהם של למעלה משלושים סופרים ומשוררים, שהוצאו להורג באוגוסט 1952. הרשימה כללה את חשובי המשוררים וסופרי היידיש, חברי הוועד היהודי האנטי-פאשיסטי בימי מלחמת העולם השנייה.

את הדו"ח המזעזע חובה היה לפרסם, אולם, צריך היה לפרסמו כך שלא יוטל בו ספק ושלא יביא בעקבותיו הכחשות והשמצות סובייטיות. הבעיה היתה לעורר אימון ויחד עם זאת לא להסגיר את המקור. בעצה עם שאול גיבשנו תכנית. בסוף פברואר עמד לצאת לברית-המועצות ליאון קריסטול, עיתונאי ותיק ומכובד, מעורכי ה"פארווערטס" - העיתון היידי הניו-יורקי - כדי "ללמוד על מצב היהודים". הסובייטים היו כנראה מעוניינים בביקור מתוך הנחה שבשובו יכתוב בוודאי על השיפורים שמתרחשים, כמו למשל הקמת ישיבה להכשרת רבנים ואולי אף על הוצאה לאור של כמה ספרים ביידיש.

מצויד בדו"ח המפורט שקיבלנו ממוסקבה יצאתי לפאריס, שם קבעתי להיפגש עם קריסטול בדרכו לברית-המועצות.

ישבתי שעות ארוכות עם קריסטול, שהיה נרגש עד עומק לבו. הוא לא רק הכיר את שמותיהם של חשובי הסופרים ואת מיטב יצירותיהם, אלא פגש אישית בכמה מהם בעת שביקרו בימי מלחמת-העולם בניו-יורק כחברי הוועד היהודי האנטי-פאשיסטי.

כמיטב הבנתי הדרכתני אותו בכל הנוגע למקומות שבהם יבקר וכן לגבי התנהגותו ולשיחות שינהל עם יהודים ולא-יהודים. הכוונה היתה שעם שובו יפרסם את המידע שמסרנו לו, כאילו נגלה לו במהלך הביקור.

למאמריו של קריסטול היה הד רב, וכפי שהתברר לנו, גם השפעה רבה על השמאל היהודי והלא-יהודי, לרבות קומוניסטים פעילים במערב, ובהם קומוניסטים יהודים.

בפתח המאמר הסביר קריסטול שנסע לברית-המועצות על-מנת ללמוד על מצבם של היהודים אך בשל צירוף מקרים מוצלח, "עלה" על אינפורמציה מדהימה אודות גורלם הטרגי של הסופרים היידיים, שנעלמו שבע שנים קודם לכן. הידיעות, כך כתב, מסירות את הלוט, בפעם הראשונה, מעל המסתורין שאפפו במשך כל השנים את העלמם של הסופרים היידיים בברית-המועצות. קריסטול הדגיש בכתבותיו שעוצמת הגילויים על הגורל הנורא של הסופרים היידיים שנעלמו, חשובה לא רק ביחס לעבר, אלא גם בקשר להווה ולעתיד של שניים או שלושה מיליון היהודים בברית-המועצות.

הדגשה זו היתה חשובה בעיני שכן היא חיזקה דרמטית את טענתנו, שיש לגלות לעולם את האמת על מצבם הטרגי של היהודים ובמקביל לפתוח במאבק ציבורי-מדיני על גאולתם. בביקורו בברית-המועצות הלך קריסטול ממוסד למוסד, ובכל מקום נתקל בקיר אטום. שלחו אותו בלך ושוב ובמקרה הטוב נתנו בידו כתובת אחרת שאליה יפנה. קריסטאל פנה, בין השאר, למערכת העיתון הספרותי בעל היוקרה "ליטרטורנאיה גזיטה", לאיגוד הסופרים הסובייטים, וניסה להיפגש עם סופרים כוואסילי גרוסמן - יהודי, מטובי הסופרים הסובייטים שיצא לו שם של אדם אמיץ מאין-כמוהו, ועם מזכיר איגוד הסופרים בוריס גולבוי, אותו הכיר בעת ביקורו של האחרון בניו-יורק. את שני הסופרים לא הצליח לראות. הם התחמקו מפניו. כל הנסיונות הנוספים שעשה לדלות משהו נוסף גם הם נכשלו. לאחר שתיאר זאת במאמריו עבר קריסטול בצורה אלגנטית לגלוי העובדות עצמן.

בחומר שהמצאנו לו היה תיאור עובדתי על פרשת היעלמם של 68 סופרים ועסקני תרבות יידיש, שנאסרו לאחר שפורק הוועד היהודי האנטי-פאשיסטי ונסגר העיתון היהודי-קומוניסטי "אייניקייט". לפי הידיעות, שפירסם, מחצית הסופרים שנאסרו הוצאו להורג ללא משפט באוגוסט 1952.

פרסום פרשת ההוצאה להורג של סופרים יהודים ב-1952, הדגיש את החשיבות של עבודת אנשי "נתיב" במוסקבה, כחלק מהמאבק הציבורי-מדיני במערב. מאמריו של קריסטול פורסמו במשך שבועות ב"פארווערטס" הניו-יורקי, אך גם עיתונים אחרים כמו ה"ניו-יורק טיימס" פרסמו מידע שהביא עמו קריסטול. בארץ פורסמו כתבותיו של קריסטול ב"מעריב". למעשה תרם הפרסום תרומה חשובה ביותר לפתיחת המאבק הציבורי למען יהודי ברית-המועצות. על רקע המידע המזעזע על מות הסופרים, תיאר קריסטול את מצבו של המיעוט היהודי, ועשה כך בהרחבה וביסודיות. גילוי פרשת רצח הסופרים היהודים שנעשה סמוך לפרסום נאומו הסנסציוני של חרושצ'וב בוועידה ה-20 של המפלגה הקומוניסטית הסובייטית, הלם קשות בחוגים רחבים של השמאל והקומוניסטים במערב.

עם שובי מפאריס, היה כבר ידוע שבאביב יבקרו בולגנין וחרושצ'וב באנגליה, ולקראת הביקור הכינונו "מבצע" גדול של "בר" - הראשון באירופה. עוד קודם, במרס 1956 ערך גיאורגי מלנקוב ביקור בבריטניה.

מלנקוב היה אחד מה"טרוויקה" - חרושצ'וב, מלנקוב ובריה - הטריומוירט שירש את השלטון מסטאלין. חרושצ'וב ומלנקוב סילקו את בריה, ראש הק.ג.ב, שהוצא להורג פחות מחצי שנה אחרי שהשלושה הגיעו לשלטון. מלנקוב, ראש מועצת השרים, ששלט יחד עם חרושצ'וב, שהיה מזכיר המפלגה, נאלץ להתפטר שנה וחצי אחר-כך, ובמקומו נבחר בולגנין. מלנקוב המודח קיבל תפקיד בדרג נמוך יותר, במשק החשמל של המדינה.

הביקור של מלנקוב בבריטניה אמור היה, פורמלית, להיות מקצועי. פורסם שמלנקוב מתעניין בשיטות ובטכנולוגיה הנהוגות במערכות החשמל בבריטניה. אולם למעשה, היה עליו להכין את האווירה לקראת הביקור של חרושצ'וב ובולגנין. מלנקוב הופיע בפומבי בהזדמנויות שונות ודיבר על השינויים שחלו בברית-המועצות,

ועל שיתוף פעולה בינלאומי. בביקוריו בתחנות החשמל התקבל באווירה נוחה. קצת באיחור נודע לנו על הביקור של גיאורגי מלנקוב בבריטניה. לא עלה בידינו "להכין משהו רציני" לקראת בואו ללונדון, על כן הוחלט שאצא לאנגליה כחודש לפני ביקורם של חרושצ'וב וכולגנין. הפעם זכיתי לעזרה של ממש מסגל השגרירות. ביקורי נפתח בישיבה שיזם השגריר, ובה השתתפו גם גרשון אבנר - מספר שניים בשגרירות - היועץ מרדכי גזית וליאו סביר קצין העיתונות. הורכבה רשימה של אישים חשובים משתי המפלגות, מנהיגי האיגודים המקצועיים ועיתונאים שעמם היה עלי לשוחח.

השגריר היה סבור שממפלגת השמרנים שבשלטון, יש להסתפק בכמה חברי פרלמנט חשובים, ואילו ממפלגת הלייבור, שבאופוזיציה, יש לשוחח עם המנהיגים הבכירים. בחלק מן הפגישות שקיימתי, בעיקר עם מנהיגי הלייבור, השתתף גרשון אבנר, ובאחרות מרדכי גזית. ברוב הפגישות השתתף סביר, שעבד בחריצות ועשה עבודה מצוינת. במיוחד החשבתי את מאמציו של סביר לגלות בדיוק עם מי אמורים להיפגש חרושצ'וב וכולגנין. עבדתי עבודה מאומצת במשך חודש ימים, והתגובות של בני שיחי עודדו אותי מאוד. הטיעון שלי, שהעלאת גורלם של יהודי ברית-המועצות בעת הביקור, שמטרתו לרכוש את אהדת הציבור האנגלי, עשויה לתרום תרומה חשובה, טיעון זה התקבל בהבנה. רוב האנשים שאיתם נפגשתי, הסכימו לדעתי שאין למתוח ביקורת חריפה ישירה, כי אם להביע דאגה, לבקש הבהרות, ולהביע תקווה שהמגמות החדשות שעליהן מדברים המנהיגים הסובייטים, יביאו גם לשיפור מצבם של היהודים. גישה זו "הקלה" על האנגלים שרצו להיות די תקיפים אך עם זה, "אדיבים".

על-אף מאמצי מלנקוב, בהכנת אווירה טובה, קיבלו הבריטים את אורחיהם הסובייטים, לפחות בהתחלה, בקרירות מופגנת. הם רצו להביע בכך את מורת רוחם מהדברים הבוטים שהשמיע חרושצ'וב בהודו נגד השודדים הבריטים ששלטו בהודו קודם שהיתה למדינה עצמאית. יתכן שגם דברים אלה סייעו לנו לשכנע את האישים האנגלים, להעלות את הנושא היהודי בפני האורחים מברית-המועצות.

לאחר הביקור התברר לנו כי כל אלה שהבטיחו לנו במפורש כי יעלו את הנושא, אכן עמדו בהבטחותיהם. במיוחד הערכתי את פעלם של היו גייטסקל, ראש מפלגת הלייבור, ואנוריאן ביון, שעמד בראש האגף השמאלי יותר של הלייבור. אולם על האפקט הכללי של ה"מבצע" יכולנו ללמוד מדיווח שקיבל סביר מן העיר לידס, שגם שם ביקרו האורחים הסובייטים. ללידס לא הגענו, ולכן היה ברור שאיש מהמקומיים שאיתם נפגשו האורחים, לא דיבר בנושא היהודי. והנה קרה, שמאן-דהו שאל שאלה שהרגיזה את חרושצ'וב שהיה ידוע כבעל מזג חם, ובעודו סר וזעף קרא לעבר השואל: נו, מתי כבר תבוא השאלה על רדיפת היהודים?! מן התקרית המבדחת משהו, לא היה ספק, שהפניות הרבות בנושא היהודי הציקו ואף הרגיזו את חרושצ'וב. הנסיון הטוב באנגליה, חייב המשכיות ודרש "הרחבת החזית" לארצות רבות

ככל האפשר, כדי שבמוסקבה יורגש שהעלאת הנושא באנגליה, לא היתה פעולה חד-פעמית חולפת.

שני המבצעים הראשונים, פרסום מאמרי קריסטול וניצול מוצלח של ביקור חרושצ'וב ובולגנין באנגליה, היוו למעשה את הפתיחה של מסע "בר", שמאז הלך והתרחב על פני מרבית ארצות אירופה המערבית, ארצות-הברית, קנדה, מקסיקו, וקוסטה-ריקה במרכז אמריקה, וארגנטינה וברזיל בדרומה. מסע זה נמשך כ-35 שנה, והכין את הקרקע לעלייה המונית של מאות ואלפים.